

- Редакционный Совет: А. Н. Сахаров, Г. Н. Севостьянов, В. С. Христофоров, В. К. Виноградов, Т. Вихвайнен, М. Кивинен, А. Гэтти, Л. Виола, Л. П. Колодникова. – М.: Институт Российской истории РАН, 2002 Режим доступа: <http://istmat.info/node/22548>
19. Сталин И. В. Сочинения [Текст] : сб. док. и материалов в 14-ти томах / Иосиф Вессарионович Сталин. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1946–1952. – Т. 8.– 394 с.
  20. Трудовые конфликты в Советской России. 1918–1929 гг. [Текст] : сб. док. и материалов / Ин-т рос. истории РАН, Москва, (Рос. Федерация), Мичиган. ун-т, Анн Арбор (США); Ред. Ю. И. Кирьянов (РФ), В. Розенберг (США) [и др.] – М.: Эдиториал УРСС, 1998. – 357 с.
  21. Ульянова С. Б. Противоречия «режима экономии» в промышленности в 1920-х годах [Текст] / Ульянова С. Б. // Вопросы истории. – М., 2003. – № 6. – С. 144–158.
  22. Фрумкин Б. М. Режим экономии и как его проводить. / Б. М. Фрумкин – М.-Л.: Хозяйство и управление, 1927. – 57 с.

Калякіна К. А.

УДК 94(470+571):929Кочубинський”18”

ПОЧАТОК ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ О. О. КОЧУБИНСЬКОГО У НОВОРОСІЙСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті відображений початок науково-педагогічної діяльності О. О. Кочубинського в Новоросійському університеті. Контакти з провідними науковцями-славістами підштовхнули його зробити важливий вибір на користь славістичної науки та присвятити їй все життя.

Ключові слова: *О. О. Кочубинський, російське слов'янознавство, Новоросійський університет, вступна лекція.*

Питання історії славістики в останні роки викликають підвищений інтерес науковців України. До числа недостатньо вивчених фігур славістів другої половини ХІХ – початку ХХ ст. відноситься професор Олександр Олександрович Кочубинський.

В російській дореволюційній історіографії внесок О. О. Кочубинського в інституціоналізацію слов'янознавства та персональна історія вченого не розглядалися істориками окремо, більшість з них зупинялися лише швидкоплинно на його біографії. Дослідження вчених, які згадують про нього та його роботи, енциклопедичні видання, некрологи та збірки статей, присвячені історії Новоросійського університету, вміщують лише короткі нариси життя вченого-славіста.

Загальні праці з історії славістики радянського періоду також зупиняються лише на основних віхах творчого життя О. О. Кочубинського. Оцінка його наукової діяльності та суспільно-політичних поглядів в історіографії має неповний характер і в більшості суперечлива. Єдиною спробою відтворити і показати роль О. О. Кочубинського в російській науці стало дисертаційне дослідження Л. В. Юрченкової [20]. Та в дисертації вчений позиціонується більш як історик зарубіжного слов'янства.

Серед зарубіжних дослідників лише словенський історик літератури Фр. Кідріч присвятив працю О. О. Кочубинському як досліднику чеської літератури періоду Братства.

Більшість вчених вважало, що О. О. Кочубинським був зроблений вагомий внесок саме в галузі вивчення історії слов'янства. Його історіографічний екскурс в історію становлення слов'янознавства «Адмірал Шишков і канцлер гр. Румянцев. Початкові роки російського слав'янознавства» [11] не має жодних аналогів і на сьогодні. Також він являється першим і єдиним одеським вченим, якого було нагороджено двома престижними преміями Російської імперії – Макарівською та Уваровською.

Жодна наукова робота істориків не присвячена педагогічній діяльності О. О. Кочубинського, тому в рамках обраної статті важливо показати його творчий шлях та становлення як славіста в Новоросійському університеті.

Діяльність О. О. Кочубинського припала на час, коли завершувалось оформлення славістики як окремої наукової дисципліни. Він був представником другого покоління, яке слідувало за першими університетськими професорами-славістами: О. М. Бодянським,

П. І. Прейсом, І. І. Срезневським, В. І. Григоровичем. Так, уставом 1835 р. були відкриті перші кафедри історії та літератури слов'янських нарід в Москві, Петербурзі, Харкові та Казані, а перші кандидати проходили підготовку в слов'янських країнах. З цього моменту слов'янознавство стало набувати самостійності, і цьому сприяло швидке зростання суспільної значущості слов'янської проблематики в науковому та політичному світі Російської імперії.

Практика викладання слов'янознавства в університетах Російської імперії впроваджувалася поступово, по мірі накопичення методичного та викладацького досвіду. Крім того, включення славістики в систему російської вищої освіти спричинило низку нововведень науково-організаторського характеру. На середину 1840-х рр. склались два наукових ступеня: магістр слов'янської словесності і доктор слов'яно-російської філології [17, с. 93]. Для допуску до захисту дисертації на ці ступені необхідно було здати іспити, питання на яких пошукачі витягали за жеребом. Першим в Російській імперії магістерській іспит за спеціальністю «слов'янські нарідчя» здав представник Московського університету О. М. Бодянський (1837 р.) [17, с. 85]. Вихованець Харківського та Дерптського університетів В. І. Григорович, до моменту появи в Казані мав достатньо матеріалу для отримання ступеня магістра (1841 р.) [17, с. 86]. А першим у Росії доктором слов'яно-російської філології став викладач Харківського університету І. І. Срезневський (1846 р.) [6, с. 76]. З часом, ці відомі вчені очолили відповідні кафедри в російських університетах. Тобто вони були першими університетськими славістами, і у зв'язку з цим їх прийнято називати першими російськими славістами.

З іменами цих учених пов'язані основи тих наукових шкіл і напрямів, що вже в 60–80-ті рр. ХІХ ст. зайняли провідне положення у російській і світовій славистиці. Друге покоління славістів продовжило їхню справу. Так, одним із безпосередніх спадкоємців О. М. Бодянського та В. І. Григоровича був О. О. Кочубинський, який продовжував за своїми вчителями приділяти увагу історії південних слов'ян.

Л. В. Юрченкова лише побіжно розглянула ранні роки життя О. О. Кочубинського та його перші кроки на шляху славіста. Між тим залишається не визначеним час, коли саме з'явилися певні мотиви, які

спонукали його до викладацької та наукової кар'єри. Проте деякі можливості для з'ясування обставин цього процесу надають матеріали самого О. О. Кочубинського, особливо його автобіографічні нотатки, які він сам видав в Одесі 1890 р. [12], його листування з колегами та ряд документів з архівів Одеси та Москви.

Таким чином, наявна джерельна база дозволяє з'ясувати процес формування його як славіста, проте залишається ряд обставин, які потребують свого подальшого вирішення, зокрема і пошуку нових джерел.

Ще будучи студентом Московського університету, в 1864-1865 рр., О. О. Кочубинський слухав курси О.М. Бодянського із загальної історії слов'янських народів та сербської мови. У своєму щоденнику він писав: «Жвава мова Бодянського була жахлива: якийсь вінегрет із слов'янських слів. Ще жахливіше була неслов'янська мова, наприклад французька мова – з комічною семінарською вимовою... всі реготали, а з ними і сам лектор» [12, с. 8]. Тут же автор зазначав, що «Бодянський був якісно корисний на практичних лекціях, при викладанні слов'янських мов. Я добре познайомився з сербською мовою, з піснями Караджича, купив сам дещо...» [12, с. 9].

Однак своїм прямим наставником О. О. Кочубинський вважав професора Н. О. Попова, учня О. М. Бодянського, який, за спогадами О. О. Кочубинського, в 1865 р. читав лекції з історії Середньої Європи, тобто тих земель, в яких перебував у 1862-1864 рр. [2, с. 31]. Домашня слов'янська бібліотека Н. О. Попова містила багато літератури по слов'янській історії, яку він використовував як порівняльний матеріал на своїх курсах з російської та загальної історії. О. О. Кочубинський згадував: «майже товариське спілкування між професором і його слухачами, виключно в області інтересів знання... його скромна квартира недільними ранками наповнювалася нами... його різноманітна бібліотека, особливо по слов'янській частині... була моїм неоціненим другом» [12, с. 9]. До самої смерті Н. О. Попова О. О. Кочубинський підтримував з ним теплі дружні відносини і дослухався до порад старшого товариша та вчителя.

Працьовитість і любов О. О. Кочубинського до слов'янської науки була відмічена професорами Московського університету. Являючись

студентом IV курсу, він входив до складу слов'янського комітету на чолі з Н. О. Поповим. В 1867 р. відбулася перша Етнографічна виставка в Москві, на яку були запрошені російські і слов'янські вчені. Оргкомітет виставки доручив О. О. Кочубинському перекласти листування та редакцію матеріалів на різних слов'янських мовах. Всі зібрані матеріали дозволили студенту університету підготувати рукопис своєї випускної роботи «Зносини румунів і південних слов'ян у Росії при Петрі I». На підставі цього твору Рада Імператорського Московського університету 19 грудня 1867 р. затвердила О. О. Кочубинського в ступені кандидата [18, л. 45].

На ту ж виставку було запрошено декана історико-філологічного факультету Новоросійського університету В. І. Григоровича. Саме тоді, вперше, відбулася зустріч студента О. О. Кочубинського з вже відомим славістом. Активна участь в роботі Етнографічної виставки, його старання та прагнення досягти свого покликання в науці, привернуло увагу В. І. Григоровича. В своєму листі до ректора університету І. Д. Соколова він писав: «Кафедра потребує посилення. Виконуючи доручення факультету я вів бесіду з професором Московського університету (Н. О. Попов – пр. автора) про це. Однак запропоновані особи не підходять під устав» [15, л. 178].

Після смерті свого батька та обмеженістю фінансової підтримки, О. О. Кочубинський на останніх курсах університету залишився на державному утриманні. Ще до затвердження в ступені кандидата, восени 1867 р. за пропозицією директора Володимирської гімназії В. О. Еміна, відомого дослідника вірменського народу, випускника О. О. Кочубинського було призначено вчителем російської словесності у Володимир-на-Клязьмі.

Величезне бажання повернутися на батьківщину та перспектива розвитку в галузі славістики, змусило О. О. Кочубинського звернутися до попечителя Одеського навчального округу С. П. Голубцова [12, с. 12]. В короткий термін він був переведений до Одеси, де у вересні 1868 р. став викладачем російської словесності Одеської другої гімназії, а в січні 1869 р. – Рішельєвської гімназії [5, арк. 2].

В Одесі тільки на викладацькій роботі у гімназіях О. О. Кочубинський не зупинився. 11 травня 1869 р. в день пам'яті Св. Кирила та Мефодія він з

професором В. І. Григоровичем публічно виступив з промовою про значення цих проповідників для всього слов'янського світу [14, с. 570]. Саме тоді, вперше, одеське освічене суспільство познайомилося з молодим науковцем.

У червні 1869 р. О. О. Кочубинський був відряджений попечителем Одеського округу на три місяці за кордон, для вивчення організації роботи німецьких середніх шкіл в Австрії та Пруссії. Ця педагогічна поїздка дала можливість молодому вченому познайомитися особисто зі слов'янськими вченими. Він відвідав Малоостранську гімназію директора В. Зеленого в Празі та Кельнську гімназію в Берліні. Свої погляди про успіхи народної освіти серед слов'ян О. О. Кочубинський виклав в невеликій брошурі «Про викладання вітчизняної мови в Чехії та Німеччині» [7].

Керівництво історико-філологічного факультету Новоросійського університету постійно намагалось посилити новими та талановитими співробітниками слов'яно-російське відділення. Старанність О. О. Кочубинського та прагнення присвятити своє життя славістиці імпонувало професору Новоросійського університету В. І. Григоровичу. В Одесі молодий вчитель в 1871 р. здав усний та письмовий іспити на ступінь магістра слов'янської філології. Восени 1871 р., за рекомендацією В. І. Григоровича, було вирішено прийняти О. О. Кочубинського на посаду виконуючого обов'язки доцента кафедри слов'янських нарід історико-філологічного факультету. У своєму відгуку від 27 вересня 1871 р., представленому В. І. Григоровичем на Раді університету, який зіграв вирішальну роль, було зазначено: «процесом своїх праць г. Кочубинський намагався довести покликання своє. Це покликання виправдалося на випробуванні, визнаному досить успішним. І в разі схвалення радою клопотання, запросити г. Кочубинського, який висловив рішучість присвятити праці свої слов'янській філології – взяти участь у викладанні цієї науки» [16, с. 242-243]. На підставі 42 параграфу університетського статуту, Рада університету обрала О. О. Кочубинського на запропоновану посаду по кафедрі слов'янських нарід з 4 жовтня 1871 р. [16, с. 243]. Вже 26 листопада 1871 р. на факультеті ним була проведена вступна лекція «Слов'янські нарідчя і порівняльне мовознавство» [8].

В травні 1872 р. для написання магістерської дисертації О. О. Кочубинський просив керівництво факультету представити йому

відряджання за кордон на літній час 1872 р. і 15 днів з оплатою в розмірі 250 руб. [3, арк. 57]. Він пояснював це тим, що рукописні зібрання університетської бібліотеки не могли надати достатній матеріал для вивчення обраної теми. Враховуючи скрутне матеріальне становище молодого вченого, факультет клопотав перед радою з вищевказаними умовами. В результаті балотування про видачу коштів вийшло 17 голосів стверджувальних і 2 негативних. Після узгодження відповідним наказом по Міністерству народної освіти від 10 червня 1872 р. відрядження було дозволено [3, арк. 243]. Крім того, внаслідок малого забезпечення необхідною літературою кафедри слов'янських нарід, історико-філологічний факультет доручив молодому науковцю знайти необхідні книги, а також встановити зв'язки з закордонними представниками книжкової торгівлі.

Зовсім випадково, у ході розгляду питання щодо відрядження О. О. Кочубинського, міністр народної освіти вимагав роз'яснення обставин призначення доцентом молодого кандидата. Річ у тім, що за уставом 1863 р. ніяких вчених ступенів для осіб, які не захистили потрібної дисертації, не було передбачено. Велика роль у вирішенні цього питання належить тодішньому ректору Новоросійського університету Ф. І. Леонтовичу. За допомогою історичної довідки він довів, що особи, які не мали необхідного за статутом 1863 р. наукового ступеня, після закінчення двох років мали право її придбати. В історії російських університетів таким чином були затверджені К. М. Бестужев-Рюмін, І. І. Патлаєвський, Ф. К. Брун й І. С. Некрасов.

Одне із важливих і невирішених питань в ранній біографії вченого пов'язане з вибором теми його магістерської дисертації. Він два рази змінював свою тему. Ще наприкінці 1872 р. він працював над темою «Турецько-польська війна 1621 року та її вираження в слов'янській літературі» [19, л. 49]. Але менше чим за рік його інтереси змінилися і він почав приділяти більшу увагу релігійній боротьбі в Чехії. Можливо у О. О. Кочубинського міг виникнути інтерес до чеської проблематиці в його літній поїздці. Накопичений ним матеріал і підготовка статті про єзуїтів-цензорів в Чехії підштовхнули його до зміни дисертаційної тематики.

У жовтні 1873 р. О. О. Кочубинський захистив дисертацію в Новоросійському університеті на ступінь магістра слов'янської філології «Брати Подобой і чеські католики на початку XVII ст.» [9] та був затверджений доцентом. Його опонентами були професори В. І. Григорович і П. К. Брун. У своїх спогадах сучасник О. О. Кочубинського І. А. Лінніченко пише, що цей процес викликав неабиякий диспут. Професор В. І. Григорович виступив на кафедрі з характерною для нього повчальною і, одночасно, похвальною промовою. Втім, він відрізнявся від своїх колег своєю неординарністю, а його мова завжди була урочистою, навіть помпезною. Заходячи десь здалеку, почав він свій виступ з посмішкою, але чим далі висловлював свою думку, тим голосніше ставала його промова. Під час філіппіки В. І. Григоровича сам О. О. Кочубинський не наважився йому заперечувати і чекав для відповіді закінчення його виступу. «Такі книги, як Ваша, потрібно палити рукою ката» і розгніваний славист схопився, драматичним жестом кинувши книгу в зрима тільки ним багаття [13, с. 23]. Після цих слів О. О. Кочубинський збліднів і просто позбавився дару мови. Однак, вичекавши тривалу паузу, професор сів на свій стілець, на його обличчі з'явилася приємна посмішка і, звернувшись до публіки, м'яко сказав: «Із заперечень поважного диспутанта ви бачите, якими прекрасними знаннями він володіє, як він опанував свою науку...» [13, с. 23], тим самим схваливши працю молодого науковця.

На цьому випробування молодого науковця не закінчилися. Наприкінці 1873 р. неабияких зусиль коштувало йому вступ на посаду доцента. Це пояснюється тим, що причіпки В. І. Григоровича на його захисті тільки допомогли недоброзичливцям О. О. Кочубинського. Окреслилися дві протиборчі групи і почалася запекла боротьба, в результаті якої балотування все ж здійснилося схвально з перевагою в один голос.

Далі, на початку 1874 р. факультет виніс клопотання перед Радою університету про відправку О. О. Кочубинського за кордон на два роки. Не без участі його супротивників голосування закінчилося нічиєю і Рада відхилила прохання про командировання. Тут слід зазначити, що рішення Ради не задовольнило керівництво факультету і через деякий час було винесено повторне клопотання, але підкріплене окремими позитивними

відгуками на роботу молодого науковця від професорів М. І. Смирнова, В. І. Григоровича, І. В. Ягича та І. С. Некрасова [4, л. 35]. Голосування відбулося на користь О. О. Кочубинського і влітку 1874 р. він був відряджений за кордон в слов'янські землі.

Наукове визнання О. О. Кочубинського в славістичному колі стало можливим вже після університетського закордонного відрядження 1874-1876 рр., яке фактично було вирішальним в його долі як славіста. Університет після В. І. Григоровича, який раптово пішов із життя 19 грудня 1876 р., вперше отримав фахівця такого рівня. Всі мовні розробки та дослідження вченого сприяли написанню ним докторської дисертації «До питань про взаємні відносини слов'янських нарідч» [10], яку він захистив у Києві 17 березня 1877 р.

Серед дослідників існує думка, що О. О. Кочубинський був послідовником В. І. Григоровича, засновника слов'янської кафедри в Новоросійському університеті, однак одеський славіст протягом усього життя вважав себе учнем Н. О. Попова, знавця історії південних слов'ян. О. О. Кочубинський майже не працював у галузі занять видатного славіста, він приділяв більшу увагу вивченню історії та мови західних слов'ян. Його увага була приділена дослідженню історії зовнішньої політики Росії – східному питанню. А розгляд цього питання був неможливим без вивчення історії слов'ян на Балканах.

Свої знання О. О. Кочубинський втілював у дисциплінарні курси, які він читав усе життя в Новоросійському університеті: з південнослов'янського мовознавства, з слов'янської літератури та ранньої історії слов'ян, чеської та польської мов [1, с. 137]. Окрім лекцій, викладач розбирав зі студентами різноманітні твори слов'янської літератури, особливо чеської. О. О. Кочубинський був членом багатьох наукових товариств та за життя нагороджений орденами. В цілому, його ідеалістичний світогляд, перебільшення ним ролі Росії та недооцінка історичних подій, внаслідок нерозуміння тогочасних соціально-економічних перетворень, побічно вплинули на результати деяких його робіт. Однак це ніяк не змінює його значний внесок в розвиток російської славістичної науки. Його мовними розробками і історичними дослідженнями слов'янських народів користуються і сучасні вчені.

Все своє життя О. О. Кочубинський присвятив викладанню і вивченню славістики в університеті. Почавши свій шлях з простого вчителя, він піднявся до звання професора, дійсного статського радника та увійшов в історію славістики. Сумлінний виконавець факультетських постанов, урядових наказів, при цьому схильний до зайвого педантизму, О.О. Кочубинський щиро кохав, мабуть, тільки науку.

K. A. Kalyakina

START OF TEACHING A. KOCHUBINSKY IN NOVOROSIYSK UNIVERSITY

The article represents the beginning of scientific-pedagogical activity A. A. Kochubinsky in Novorossiysk University. Contacts with prominent scientists-Slavists prompted him to make an important choice in favor of Slavonic science and to devote her entire life.

Keywords: *A. Kochubinsky, the Russian Slavic studies, University of Novorossiya, introductory lecture.*

K. A. Kaлякина

НАЧАЛО ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ А.А. КОЧУБИНСКОГО В НОВОРОССИЙСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

В статье отобразено начало научно-педагогической деятельности А. А. Кочубинского в Новороссийском университете. Контакты с выдающимися учеными-славистами подтолкнули его сделать важный выбор в пользу славистической науки и посвятить ей всю жизнь.

Ключевые слова: *А. А. Кочубинский, российское славяноведение, Новороссийский университет, вступительная лекция.*

Джерела та література

1. Баранник Л. Ф. Кочубинський Олександр Олександрович / Л. Ф. Баранник, Ф. О. Самойлов // Професори Одеського (Новоросійського) університету : біограф. словник. Т.3. : К – П. – 2-е вид.,

- доп. / відп. ред. В. А. Сминтина, заст. відп. ред. М. О. Подрезова [та ін.] – Одеса, 2005. – С. 134-140.
2. Воробьёва И. Г. Профессор-славист Нил Александрович Попов. Научная, педагогическая и общественная деятельность / И. Г. Воробьева – Тверь, 1999. – 191 с.
  3. Державний архів Одеської області (далі ДАОО). – Ф.45 (Новоросійський університет). – Оп.7 (1872). – Спр. 8.
  4. ДАОО. – Ф.45 (Новоросійський університет). – Оп.7 (1874). – Спр.10.
  5. ДАОО. – Ф.45 (Новоросійський університет). – Оп.9 (1907). – Спр. 140.
  6. Досталь М. Ю. И. И. Срезневский и его роль в истории отечественного славяноведения / М. Досталь // Славянский вестник. – Вып.2. – М., 2004. – С. 75-82.
  7. Кочубинский А. А. Отчет о командировке за границу: О преподавании отечественного языка в Чехии и Германии / А. А. Кочубинский. – Одесса, 1870. – 57 с.
  8. Кочубинский А. А. Славянские наречия и сравнительное языкознание / А. А. Кочубинский // Записки Императорского Новороссийского университета. – Т.VIII. – Одесса, 1872. – С.1-49.
  9. Кочубинский А. А. Братья подобои и чешские католики в начале XVII века / А. А. Кочубинский. – Одесса, 1873. – 346 с.
  10. Кочубинский А. А. К вопросу о взаимных отношениях славянских наречий. Основная вокализация плавных сочетаний: конс.+л, р+ь – ь+конс. / А. А. Кочубинский. // Записки Императорского Новороссийского университета. – Т.XXIII. – Одесса, 1877. – 225 с.
  11. Кочубинский А. А. Адмирал Шишков и канцлер Румянцев. Начальные годы русского славяноведения / А. А. Кочубинский. – Одесса, 1887–1888. – 480 с.
  12. Кочубинский А. А. Листки из моей биографии / А. А. Кочубинский. – Одесса, 1890. – 17 с.
  13. Линниченко И. А. Генерал А. А. Кочубинский / И. А. Линниченко – Одесса, 1916. – 39 с.
  14. Маркевич А. И. Двадцатипятилетие Императорского Новороссийского университета: историческая записка экстра-орд. профессора А. И. Маркевича и академ. списки / А. И. Маркевич. – Одесса, 1890. – 734 с.

15. Науково-дослідницький відділ рукописів Російської державної бібліотеки. – Ф.86 (Григоровича В.І.). – Оп.3. – Спр.81.
16. Протоколы заседаний совета Императорского Новороссийского университета за 1871 год // Записки Императорского Новороссийского университета. – Т.VIII. ч. офиц. – Одесса : тип. Ульриха и Шульце, 1872. – С. 191-308.
17. Славяноведение в дореволюционной России : Изучение южных и западных славян / отв. ред. Д. Марков, В. А. Дьяков [та ін.] – М. : Наука, 1988 . – 400 с.
18. Центральний історичний архів м. Москви (далі ЦІАМ). – Ф.418 (Московський університет). – Оп.36 (1867). – Спр.724.
19. ЦІАМ. – Ф.733 (Департамент Народної Просвіти). – Оп.147 (1872). – Спр.642.
20. Юрченкова Л. В. А. А. Кочубинский как историк зарубежного славянства : автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / Л. В. Юрченкова – М., 1983. – 24 с.

С. В. Ковальчук

УДК 929Щепкін:32.019.5(470+571)"1906"

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВГЕНА МИКОЛАЙОВИЧА ЩЕПКІНА У ДЕРЖАВНІЙ ДУМІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ І СКЛИКАННЯ (27 КВІТНЯ 1906 р. – 8 ЧЕРВНЯ 1906 р.)

У статті автор розглянув думську діяльність відомого громадського, політичного і наукового діяча, голови комітету Партії конституційних-демократів, активного учасника Першої російської революції, першого депутата від Одеси у Державну Думу Російської імперії Євгена Миколайовича Щепкіна.

Ключові слова: *Партія Народної Свободи, Державна Дума, конституціоналізм, парламентаризм.*

Початок ХХ ст. став для Росії часом інтегральної кризи: протистояння суспільства і влади прийняло конфронтаційний характер, до революційного руху приєднувалися широкі верстви населення. Держава,